

Identifying the Underlying and Effective Factors in the Model of Social Education According to the Characteristics of Primary School Students with an Emphasis on Upstream Documents

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Leila Siami

Hamid Maleki

Mohammad Reza Sarmadi

Mehran Farajollahi

How to cite this article

Leila Siami, Hamid Maleki, Mohammad Reza Sarmadi, Mehran Farajollahi, Identifying the Underlying and Effective Factors in the Model of Social Education According to the Characteristics of Primary School Students with an Emphasis on Upstream Documents; Islamic Life Style. 2023; 7(2) :485-492

1. PhD student, Department of Philosophy of Education, South Tehran Branch, Payam Noor University, Tehran, Iran and instructor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran (corresponding author).

2. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

3. Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

4. Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: siami@mail.sac.com

Article History

Received: 2023/02/06

Accepted: 2023/04/18

ABSTRACT

Purpose: social education according to the characteristics of students can play an effective role in improving social education. Therefore, the purpose of this study was to identify the underlying and effective factors in the model of social education according to the characteristics of elementary school students with emphasis on upstream documents.

Materials and Methods: This study was applied in terms of purpose and qualitative in terms of execution method. The research community consisted of upstream documents and social education experts, among them three documents of the fundamental transformation of education, the national curriculum document and the twenty-year vision document, and 16 experts who were selected as a sample according to the principle of theoretical saturation with the purposeful sampling method. The research tools were taking notes from upstream documents and semi-structured and in-depth interviews with experts, whose face validity was confirmed by the opinion of experts who were not part of the research, and their reliability was obtained by the method of agreement coefficient between two coders of 0.83. Finally, the data of the present study were analyzed by content analysis.

Findings: The findings showed that there are 8 components for the foundational factors in social education according to the characteristics of primary school students, including emotional relationship and love, self-knowledge, spiritual intelligence, self-esteem, self-confidence, self-control, motivation for progress and geographical location, and for the effective factors in social education. According to the characteristics of elementary school students, 8 components were identified, including heredity, characteristics and educational styles of the family, individual factors, school, media and virtual space, socializing with peers, patterns and incentives and inhibitors. Finally, the underlying and effective factors in the model of social education according to the characteristics of elementary school students were drawn with emphasis on upstream documents.

Conclusion: According to the results of this study and by knowing the basic and effective factors in the model of social education according to the characteristics of primary school students, with emphasis on upstream documents, the context can be designed to improve the social education of students more optimally.

Keywords: social education, students, self-knowledge, family education styles.

شناسایی عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تأکید بر اسناد بالادستی

لیلا صیامی *

دانشجوی دکتری، گروه فلسفه تعلیم و تربیت، واحد تهران جنوب،
دانشگاه پیام نور، تهران، ایران و مربی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه
پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

حمید ملکی

دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تأکید
بر اسناد بالادستی ترسیم شد.
نتیجه‌گیری: طبق نتایج این مطالعه و با شناخت عوامل زمینه‌ساز و
موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان
دوره ابتدایی با تأکید بر اسناد بالادستی می‌توان زمینه را برای بهبود
بهینه‌تر تربیت اجتماعی دانش‌آموزان طراحی کرد.

کلید واژه‌ها: تربیت اجتماعی، دانش‌آموزان، خودشناسی، سبک‌های
تربیتی خانواده.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۹

*نویسنده مسئول: siami@mailsac.com

محمدرضا سرمدی

استاد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مهران فرج‌اللهی

استاد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

هدف: تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان می‌تواند
نقش موثری در بهبود تربیت اجتماعی داشته باشد. بنابراین، هدف
این مطالعه، شناسایی عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت
اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تأکید
بر اسناد بالادستی بود.

مواد و روش‌ها: این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه
اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش اسناد بالادستی و خبرگان تربیت
اجتماعی بودند که از میان آنها سه سند تحول بنیادین
آموزش و پرورش، سند برنامه‌دستی ملی و سند چشم‌انداز بیست ساله
و ۱۶ نفر از خبرگان بودند که طبق اصل اشباع نظری با روش
نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش
یادداشت‌برداری از اسناد بالادستی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و
عمیق با خبرگان بودند که روایی صوری آنها با نظر خبرگان
غیرعضو پژوهش تأیید و پایایی آنها با روش ضریب توافق بین دو
کدگذار ۰/۸۳ به‌دست آمد. در نهایت، داده‌های پژوهش حاضر با
تحلیل محتوا تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که برای عوامل زمینه‌ساز در تربیت
اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مولفه
شامل رابطه عاطفی و محبت، خودشناسی، هوش معنوی، حب ذات،
اعتمادبه‌نفس، خودمهارگری، انگیزه پیشرفت و موقعیت جغرافیایی
و برای عوامل موثر در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های
دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مولفه شامل وراثت، ویژگی‌ها و
سبک‌های تربیتی خانواده، عوامل فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای
مجازی، معاشرت با همسالان، الگوها و مشوق‌ها و بازدارنده‌ها
شناسایی شد. در نهایت، عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت

مقدمه

امروزه آموزش و پرورش در بین تمامی جوامع از اهمیت خاصی
برخوردار است. زیرا به عقیده بسیاری متخصصان وظیفه این نظام
آموزشی، تربیت شهروندانی است که بتوانند برای رشد و شکوفایی
جامعه مردم‌سالار و تجدید بنای آن تلاش کنند و درصدد تربیت
نسلی باشند که بتوانند در دنیای پیچیده کنونی هم بر سرمایه دانش
خود بیفزایند و هم با افزایش قابلیت همبستگی و نقش‌پذیری در
ایجاد فضای گروهی مسئولیت‌پذیر تلاش نمایند (۱). برای علمای
تربیت روشن است که مدرسه یک نهاد اجتماعی است که در تکوین
شخصیت اجتماعی فرد بسیار موثر می‌باشد. زیرا به وسیله آن
کودک و نوجوان راه و رسم زندگی و طرز معاشرت، کیفیت
همکاری و رقابت با دیگران را یاد می‌گیرند و چگونگی انجام یک
سری کارها را فرامی‌گیرند (۲). نظام آموزشی نقش موثری در
تحولات اجتماعی دارد و می‌تواند تضمین‌کننده بقا یا نابودی نظام
اجتماعی باشد. تربیت اجتماعی به توسعه توانمندی‌های شهروندی
مربوط می‌شود و اهداف آن الزاما در ارتباط با انتظارات اعضای
جوامع و ملت‌های خاص فهمیده می‌شود. زیرا آنها دانش‌ها، ارزش‌ها
و مهارت‌های زندگی اجتماعی را انتقال می‌دهند (۳). اجتماعی‌شدن
فرآیندی است که راه‌های زندگی در جامعه را به انسان می‌آموزد و
پایه و اساس زندگی اجتماعی شامل سازگاری با افراد، تلاش برای
انجام انتظارات افراد، تقویت روحیه همکاری، روشن‌بینی در
برخورد با افکار و عقاید مخالف، رغبت برای انجام فعالیت‌های
گروهی، پذیرش مسئولیت در فعالیت‌های گروهی و احترام به عقاید
و باورهای دیگران می‌باشد (۴). به عبارت دیگر، اجتماعی‌شدن
فرآیندی است که در آن افراد یاد می‌گیرند چگونه عضوی از جامعه
باشند و این فرآیند از طریق درونی‌کردن هنجارها و ارزش‌های
جامعه توسط اعضای جامعه و از طریق ایفای نقش‌های اجتماعی از
سوی افراد جامعه صورت می‌پذیرد (۵).

تربیت از جمله مباحثی است که در طول تاریخ مورد توجه نوع
بشر بوده و اقدام در جهت تربیت افراد در تمام جوامع از جوامع
ابتدایی و انسان‌های اولیه گرفته تا جوامع متمدن و انسان‌های
امروزی وجود داشته است. اگر چه تربیت در میان اقوام مختلف و
در سیر تاریخی خود، ظهور و بروز متفاوتی داشته و به شیوه‌های

رعایت قواعد اجتماعی، آموزش، تعاملات موثر، سلامت، رفتار اسلامی، مردم‌سالاری دینی، فرهنگ اسلامی، مشورت‌گرفتن از دیگران و احترام بودند (۱۲). یوسف‌زاده چوسری و شاه‌مرادی (۱۳۹۹) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که عوامل موثر در تربیت سیاسی بر اساس ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی شامل تربیت دانش‌آموزانی منتقد و مستقل، تاکید بر آگاهی و عمل آگاهانه، قدرت بخشیدن و توانمندسازی دانش‌آموزان، توجه به حقوق شهروندی و مسئولیت اجتماعی، لزوم انتقاد به وضعیت موجود و شناسایی آسیب‌ها با هدف بهبود، تاکید بر آزادی، دموکراسی، استقلال و تفکر انتقادی، بازنگری در نقش مدرسه و ارتباط آن با جامعه، تاکید بر برنامه‌درسی پنهان و حذف برخی بدعت‌ها و توجه به ارزش‌های فرهنگی و اسلامی بودند (۳). جعفری هرندی و نجفی (۱۳۹۸) ضمن پژوهشی مقوله‌های تربیت اجتماعی اهداف مصوب دوره متوسطه ایران را شامل تلاش برای تقویت ارتباطات عاطفی و اجتماعی اعضای خانواده، همسایگان و دوستان، آشنایی با اهمیت تشکیل خانواده و ویژگی‌های خانواده متعادل، تلاش برای حفظ و توسعه یکپارچگی در اجتماع، خیرخواهی نسبت به دیگران و نهی دیگران از کارهای نادرست، ترجیح مصالح فردی بر مصالح جامعه و قانون را برتر از تمایلات فردی و گروهی دانستن، پایبندی به رعایت حقوق دیگران، شرکت آگاهانه و از روی علاقه در فعالیت‌های اجتماعی، درک مسئولیت‌های افراد در اجتماع و نشان‌دادن رفتار مناسب نسبت به آنها و برخورد همراه با سعه صدر با نظرها و عقیده‌های دیگران معرفی کردند (۹). دیدگاه و همکاران (۱۳۹۷) عوامل موثر بر مسئولیت‌پذیری در تربیت اجتماعی را شامل داشتن استقلال، الگوپردازی، نظارت اجتماعی نسبت به عملکرد، ایفای نقش توأم با انضباط و ایجاد فضای تصمیم‌گیری و مواجهه با نتیجه عمل شناسایی نمودند (۱۱). یزدانی و همکاران (۱۳۹۷) ضمن پژوهشی درباره برنامه‌درسی تربیت اجتماعی دوره متوسطه با تاکید بر اسناد بالادستی به این نتیجه رسیدند که اهداف شامل اهداف شناختی (با مولفه‌های قابلیت درک، اصلاح و تجزیه و تحلیل ارزش‌ها بر مبنای ملاک‌های اسلامی، آشنایی متربی با پایگاه اجتماعی در جهت کنش‌های مطلوب در خانواده و جامعه و توسعه شناخت ارزش‌ها، هویت‌ها، تفاوت‌های فردی و نیازهای اجتماعی)، عاطفی (با مولفه‌های قابلیت ایجاد و تقویت علاقه در متربیان برای تحقق شایستگی‌ها، روحیه همکاری، رعایت قوانین، استفاده از فرآیند تفکر، تحمل آرای دیگران و انتقادپذیری) و روانی-حرکتی (با مولفه‌های قابلیت کسب مهارت در متربیان جهت تجزیه و تحلیل مسائل، فرآیند تفکر، حل مساله، مهارت‌های ارتباطی نقادی، استدلال‌های منطقی و فعالیت‌های اجتماعی) بودند (۱۶).

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در اسلام به آن تاکید شده موضوع تربیت اجتماعی است (۱۷). اگر آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی اجتماعی بخواهد حیات خود را حفظ و به‌صورت پویا و فعال پاسخگوی نیازهای در حال افزایش باشد، ضروری است که به برنامه‌درسی توجه خاصی داشته باشد و به‌دنبال بهبود ابعاد مختلف تربیت از جمله تربیت اجتماعی باشد (۱۸). بررسی پیشینه پژوهشی حاکی از آن است که پژوهشی درباره الگوی تربیت اجتماعی

متفاوتی اعمال شده است، اما تجلی آنها گویای درک انسان‌ها از ضرورت تربیت می‌باشد (۶). مقوله تربیت و آثار آن از دیرباز و در تمامی ادوار تاریخی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و هدفمندترین جریان‌ها و مسائل بشر مطرح بوده و تربیت نقش اساسی در تداوم و بقای جوامع داشته است (۷). تربیت دارای ابعاد و جلوه‌های مختلفی است که یکی از مهم‌ترین آنها تربیت اجتماعی می‌باشد. زیرا طبیعت خلقت انسان طوری است که به زندگی با دیگران گرایش و نیاز دارد و تکامل شخصیت وی به حضور و نقش‌آفرینی او در اجتماع وابسته است. بنابراین، هدف تربیت اجتماعی این است که کودک برای زندگی با دیگران و در اجتماع آماده شود که برای این منظور برخی ویژگی‌های شخصیتی باید حذف و برخی دیگر از ویژگی‌ها و توانمندی‌ها باید ایجاد گردد (۸).

تربیت اجتماعی به پرورش جنبه‌هایی از شخصیت انسان اشاره دارد که به زندگی و تعامل فرد در میان جامعه مربوط بوده و زمینه را برای فهم بیشتر محیط پیرامون و انجام مسئولیت‌های اجتماعی فراهم می‌سازد (۹). تربیت اجتماعی به معنای اجتماعی کردن افراد، فراگیری مهارت‌های اجتماعی، تربیت برای شهروندان موثر، توانایی بکارگیری زبان برای تفهیم و تفاهم با دیگران، کسب صلاحیت‌های اجتماعی برای زندگی در جمع و سازگاری با جامعه است (۱۰). موضوع‌هایی که در تربیت اجتماعی اولویت بیشتری دارند شامل آگاهی نسبت به وظایف اجتماعی و مسئولیت‌پذیری افراد نسبت به خود، خدا و جامعه است (۱۱). مساله تربیت اجتماعی بر اساس دو رویکرد رقیب درباره انسان تبیین می‌شود. یکی دیدگاهی که فرد و حقوق فردی را کانون توجه قرار می‌دهد و دیگری دیدگاهی که فرد را به خودی خود امری قابل تصور در نظر نمی‌گیرد، بلکه وضعیت اجتماعی را مبنا قرار می‌دهد و مسائل فردی و حقوق افراد را تابعی از جامعه می‌داند (۱۲). تربیت اجتماعی باعث می‌شود که فرد از حالت انفعال خارج و مداخله‌ای فعالانه در روابط اجتماعی داشته باشد و به‌طور ارادی با عوامل اجتماعی مواجه شود و آگاهانه برخی را بپذیرد و برخی را رد کند و در شکل‌دهی به شخصیت خویش فعالانه دخالت کند و مغلوب فشارهای محیطی نشود (۱۳).

پژوهش‌های اندکی درباره الگوی تربیت اجتماعی دانش‌آموزان با تاکید بر اسناد بالادستی انجام شده است و پژوهشی در این زمینه بر روی دانش‌آموزان دوره ابتدایی یافت نشد. برای مثال شیخ‌سلفی و همکاران (۱۴۰۰) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که الگوی تربیت اجتماعی در قرآن کریم برای پیشگیری از بزهکاری دانش‌آموزان شامل سه بعد روش‌های تربیت اجتماعی (شامل مولفه‌های تبیینی، تحمیلی و تلقینی)، مبانی تربیت اجتماعی (شامل مولفه‌های توحید، فطرت و اختیار) و اصول تربیت اجتماعی (شامل مولفه‌های تربیت عبادی، تربیت سیاسی، تربیت اخلاقی و تربیت اقتصادی) بود (۱۴). نوربخش ولاشادی و همکاران (۱۳۹۹) ضمن پژوهشی عوامل موثر بر الگوی تربیت اجتماعی از منظر قرآن و سنت را شامل تربیت توحیدی، تربیت ولایت‌مدار، تربیت کرامت‌مدار، تربیت حق‌محور، تربیت عدالت‌محور، تربیت هدایت‌محور و تربیت مسئولیت‌محور معرفی کردند (۱۵). بنائی و همکاران (۱۳۹۹) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که ابعاد تربیت اجتماعی مبتنی بر مبانی فلسفی از منظر قرآن و عترت شامل

این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه پژوهش اسناد بالادستی و خبرگان تربیت اجتماعی بودند که از میان آنها سه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند برنامه‌درسی ملی و سند چشم‌انداز بیست ساله و ۱۶ نفر از خبرگان بودند که طبق اصل اشباع نظری با روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان انتخاب شدند. در روش نمونه‌گیری هدفمند، هدف انتخاب نمونه‌هایی است که بتوانند بیشترین کمک را به پژوهشگر در جهت دستیابی به اطلاعات کنند. فراوانی و درصد خبرگان بر اساس رشته تحصیلی و رتبه دانشگاهی در جدول ۱ قابل مشاهده است.

دانش‌آموزان دوره ابتدایی یافت نشد و انجام چنین پژوهشی به‌ویژه بر اساس اسناد بالادستی می‌تواند به متخصصان و برنامه‌ریزان نظام آموزش و پرورش در طراحی برنامه‌هایی برای بهبود وضعیت موجود کمک شایانی نماید. در نتیجه، تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان می‌تواند نقش موثری در بهبود تربیت اجتماعی داشته باشد. بنابراین، هدف این مطالعه، شناسایی عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تأکید بر اسناد بالادستی بود.

مواد و روش‌ها

جدول ۱. فراوانی و درصد خبرگان بر اساس رشته تحصیلی و رتبه دانشگاهی

رشته / رتبه	استادیار		دانشیار		استاد		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
روانشناسی و علوم تربیتی	۸	۵۳/۳۳	۲	۱۳/۳۳	۱	۶/۶۷	۱۱	۷۳/۳۳
فلسفه و علوم دینی	۱	۶/۶۷	۱	۶/۶۷	۰	۰	۲	۱۳/۳۳
جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی	۱	۶/۶۷	۱	۶/۶۷	۰	۰	۲	۱۳/۳۳
جمع	۱۰	۶۶/۶۷	۴	۲۶/۶۷	۱	۶/۶۷	۱۵	۱۰۰

نظر یافته‌ها به اشباع رسید. به عبارت دیگر، پژوهش تا زمانی ادامه یافت که مصاحبه‌کنندگان جدید نتوانستند مطلبی به یافته‌هایی که مصاحبه‌شوندگان قبلی بیان کرده بودند، بیفزایند. لازم به ذکر است که در حین مصاحبه‌ها، مصاحبه‌کننده علاوه بر یادداشت مطالب مهم و کلیدی اقدام به ضبط مصاحبه‌ها کرد تا اطلاعاتی به‌صورت سهوی از دست نرود و در فرصتی مناسب اقدام به بررسی مجدد آنها کند. در نهایت، از مصاحبه‌شوندگان به دلیل شرکت در پژوهش تشکر شد و داده‌های پژوهش حاضر با تحلیل محتوا تحلیل شدند.

یافته‌ها

در این پژوهش عوامل زمینه‌ساز شناسایی شده در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تأکید بر اسناد بالادستی در جدول ۲ قابل مشاهده است.

همان‌طور که در جدول ۱ قابل مشاهده است بیشتر خبرگان دارای رشته روانشناسی و علوم تربیتی (۷۳/۳۳ درصد) و رتبه استادیاری (۶۶/۶۷ درصد) بودند.

ابزارهای پژوهش یادداشت‌برداری از اسناد بالادستی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق با خبرگان بودند. در یادداشت‌برداری از اسناد بالادستی تعداد سه سند شامل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند برنامه‌درسی ملی و سند چشم‌انداز بیست ساله مورد بررسی قرار گرفتند و این سه سند به‌صورت پاراگراف به پاراگراف و خط به خط بررسی و عوامل زمینه‌ساز و موثر در تربیت اجتماعی آنها یادداشت شد. همچنین، در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق با خبرگان ابتدا سوال‌هایی جهت مصاحبه با خبرگان طراحی (۵ سوال) و سپس هر یک از خبرگان به‌صورت انفرادی مورد مصاحبه قرار گرفتند و میانگین مدت زمان مصاحبه با هر یک از خبرگان حدود ۵۰ الی ۶۵ دقیقه طول کشید. روایی صوری یافته‌ها با نظر خبرگان غیرعضو پژوهش تأیید و پایایی آنها با روش ضریب توافق بین دو کدگذار ۰/۸۳ به‌دست آمد.

مراحل اجرایی پژوهش حاضر به این صورت بود که ابتدا تعداد سه سند به‌عنوان اسناد بالادستی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان شامل سندهای تحول بنیادین آموزش و پرورش، برنامه‌درسی ملی و چشم‌انداز بیست ساله شناسایی شد. در مرحله بعد بر اساس سندهای موجود و مبانی نظری با کمک اساتید راهنما و مشاور، سوال‌هایی جهت مصاحبه با خبرگان طراحی و سپس اقدام به شناسایی خبرگان شد. با هر یک از خبرگان مصاحبه به عمل آمد و فرآیند مصاحبه با آنها تا زمانی ادامه یافت که پژوهش از

جدول ۲. عوامل زمینه‌ساز شناسایی شده در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی

مؤلفه	زیرمؤلفه
رابطه عاطفی و محبت	جریان ارتباط عاطفی در حیت تربیت اجتماعی بین مربی و متربی، رابطه دوستانه و بر پایه مهر بین والدین و فرزندان، رابطه مبتنی بر تکریم شخصیت متربی و رابطه دوستانه مبتنی بر انس، الفت و همراهی و همگامی درونی
خودشناسی	آگاهی از توانمندی‌های خود، باورداشتن خود، درک از خود به‌عنوان اشرف مخلوقات، درک توانمندی تغییر دادن محیط اطراف، درک کمال، درک تمایلات و علایق خویش و تلاش برای شکوفایی خود
هوش معنوی	تقویت قدرت سازگاری و حل مساله، هوش هیجانی بالا، کمک و یاری رسانی فرد در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف برای دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی و ظرفیت درگیری در رفتارهای فضیلت‌محور مانند بخشش، سپاسگزاری، فروتنی، شفقت و غیره
حب ذات	دوست داشتن خود، دوست داشتن کودک، ارضای غریزه دوست داشتن، تکریم کودکان و توجه به شخصیت آنها
اعتماد به نفس	کمک به رشد شخصیت کودکان از طریق اعتماد به نفس، ارزش قائل شدن برای شخصیت خود و ارزش قائل شدن برای شخصیت کودک
خودمهارگری	صبر و تحمل، توانایی به تعویق انداختن ارضای خواسته‌ها و فاصله گرفتن نفس از آزادی‌های حیوانی
انگیزه پیشرفت	افزایش انگیزه پیشرفت و مستعد بودن افراد دارای نقش انگیزه پیشرفت برای تربیت اجتماعی
موقعیت جغرافیایی	نوع مدرسه، محیط اجتماعی کودک و فقیر یا غنی بودن فرهنگی جامعه کودک

همان‌طور که در جدول ۲ قابل مشاهده است برای عوامل زمینه‌ساز در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مؤلفه شامل رابطه عاطفی و محبت، خودشناسی، هوش معنوی، حب ذات، اعتماد به نفس، خودمهارگری، انگیزه پیشرفت و موقعیت جغرافیایی شناسایی شده است. همچنین، در این پژوهش عوامل موثر شناسایی شده در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی در جدول ۳ قابل مشاهده است.

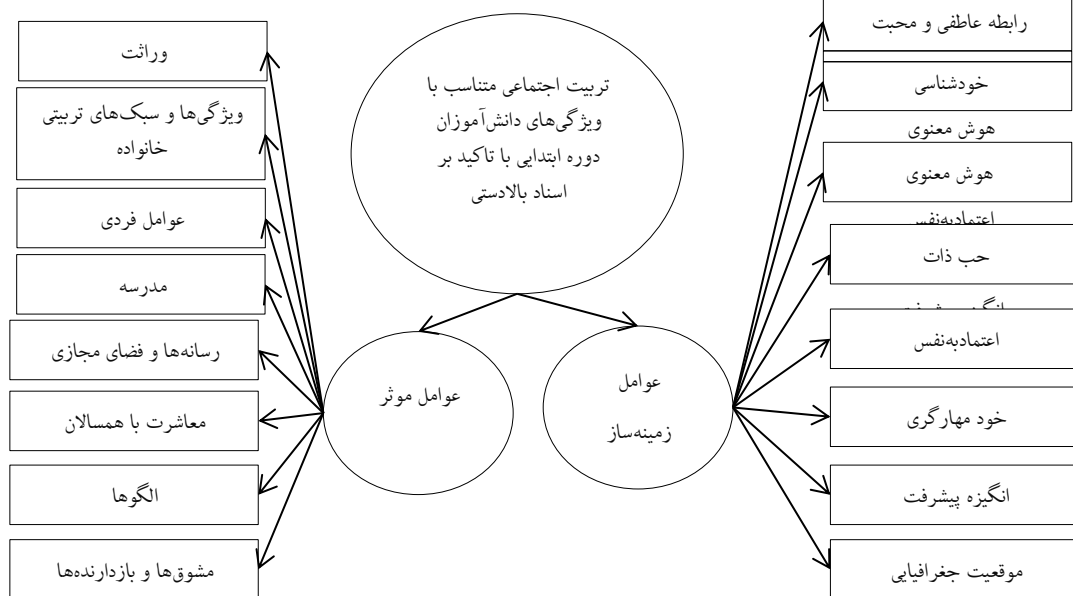
جدول ۳. عوامل موثر شناسایی شده در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی

مؤلفه	زیرمؤلفه
وراثت	اجتماعی بودن پدر و مادر، وجود ژن اجتماعی در خون والدین، عدم استرس در دوران بارداری، هوش اجتماعی پدر و مادر یا خانوادگی، آگاهی والدین نسبت به شرایط روانی و عاطفی کودک از زمان تشکیل نطفه، نسل و نژاد، سجایا و بدی‌های اخلاقی والدین و ایجاد زمینه برای شکل‌گیری سجایا و بدی‌ها
ویژگی‌ها و سبک‌های تربیتی خانواده	تحصیلات والدین، مهارت‌های اجتماعی والدین، پایگاه اجتماعی والدین، تحصیلات سایر افراد خانواده، رفت و آمدهای خانوادگی، آگاهی و تجارب اجتماعی، مشاغل افراد خانواده، آمادگی والدین برای فرزندپروری، سعه صدر والدین در برخورد با مسائل و سبک تربیتی والدین (مقتدر، مستبد، سهل‌گیر و بی‌تفاوت)
عوامل فردی	اراده و اهتمام فرد در جامعه‌پذیری، انگیزه یادگیری فرد، انگیزه فعالیت اجتماعی، سلامت جسمانی و روانی، اعتماد به نفس، قدرت مراوده با افراد، تحصیلات، نوع شغل، جایگاه اجتماعی، تشویق و تحسین، محیط تکریم‌محور، مرکز کنترل، قدرت رهبری، روحیه مشارکت‌پذیری و عواطف و احساسات
مدرسه	آگاهی‌های مدرسه‌ای، نقش الگویی معلمان، برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی مدرسه، هم‌آموزی از همسالان، آموزش‌ها و محتوای اجتماعی کتب، مراوده با دانش‌آموزان، تشویق‌ها و تنبیه‌ها در مدرسه، رفتار و نحوه برخورد معلمان و اولیای مدرسه، فرصت‌های بی‌نظیر مدرسه برای دانش‌آموزان و تقلیدپذیری شدید از معلمان
رسانه‌ها و فضای مجازی	فضای مجازی و پیام‌رسان‌ها، رادیو و تلویزیون، ماهواره، فیلم‌های در دسترس، مراوده با سنین مختلف، بازی‌ها و اپلیکشن‌های کامپیوتری، دسترسی و سهل‌الوصولی محتواهای مجازی، تاثیرپذیری کودکان از الگوهای کارتونی و ملی فضای مجازی
معاشرت با همسالان	مهارت اجتماعی دوستان، تربیت اجتماعی دوستان، مراوده و ارتباط با دوستان، تعداد دوستان، کیفیت ارتباط با دوستان و همسالان، پایگاه اجتماعی دوستان، اعتماد به نفس دوستان، قدرت تکلم و اجتماعی بودن دوستان و همسالان، قدرت رهبری و مشارکت همسالان، پذیرفتن از طرف دوستان و اهل شوخی بودن دوستان

الگوها	الگوهای درون‌مدرسه مانند معلم، مدیر، مشاور، مربی تربیتی و غیره، الگوهای برون‌مدرسه‌ای مانند سلب‌یابی‌های هنری، ورزشی، علمی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و غیره و نوع رفتار افراد مرجع دانش‌آموزان
مشوق‌ها و بازدارنده‌ها	سیستم‌های تشویقی و تنبیهی، گفتار و رفتار تشویقی اولیا و مربیان، توجه اجتماعی به رفتارهای اجتماعی پسندیده و سیستم‌های تنبیهی جهت رفتارهای ناپسند اجتماعی

الگوها و مشوق‌ها و بازدارنده‌ها شناسایی شد. با توجه به عوامل زمینه‌ساز و موثر شناسایی‌شده، الگوی عوامل زمینه‌ساز و موثر تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی در شکل ۱ قابل مشاهده است.

همان‌طور که در جدول ۳ قابل مشاهده است برای عوامل موثر در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مولفه شامل وراثت، ویژگی‌ها و سبک‌های تربیتی خانواده، عوامل فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای مجازی، معاشرت با همسالان، فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای مجازی، معاشرت با همسالان،

شکل ۱. الگوی عوامل زمینه‌ساز و موثر تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی

نتیجه‌گیری
هدف این مطالعه، شناسایی عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی بود. یافته‌های این مطالعه نشان داد که برای عوامل زمینه‌ساز در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مولفه شامل رابطه عاطفی و محبت، خودشناسی، هوش معنوی، حب ذات، اعتماد به نفس، خودمهارگری، اعتماد به نفس، خودمهارگری، انگیزه پیشرفت و موقعیت جغرافیایی و برای عوامل موثر در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۸ مولفه شامل وراثت، ویژگی‌ها و سبک‌های تربیتی خانواده، عوامل فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای مجازی، معاشرت با همسالان، الگوها و مشوق‌ها و بازدارنده‌ها شناسایی شد. با اینکه پژوهشی درباره عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی یافت نشد، اما یافته‌های این مطالعه با یافته‌های مطالعه‌ها و پژوهش‌های قبلی در این زمینه شامل یوسف‌زاده چوسری و شاه‌مرادی (۳)، جعفری هرندی و نجفی (۹)، دیدگاه و همکاران (۱۱)، بنائی و همکاران (۱۲)، شیخ‌سلفی و همکاران (۱۴)، نوریخس و لاشدی و همکاران (۱۵) و یزدانی و همکاران (۱۶) همسو بود. در تبیین عوامل زمینه‌ساز در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با هشت مولفه رابطه عاطفی و محبت، خودشناسی، هوش معنوی، حب ذات، اعتماد به نفس، خودمهارگری، انگیزه پیشرفت و موقعیت جغرافیایی می‌توان گفت که عوامل زمینه‌ساز عواملی هستند که نسبت وجود یا عدم وجودشان زمینه را برای تربیت اجتماعی هموارتر یا ناهموارتر می‌سازد که چنین عواملی در تسهیل یا ممانعت از تربیت اجتماعی می‌تواند تاثیر زیادی داشته باشد و به همین دلیل ضروری است که متولیان و برنامه‌ریزان نظام آموزشی با تدابیر لازم زمینه‌های فوق‌الذکر را فراهم نمایند تا فرآیند تربیت اجتماعی با سهولت بیشتر فراهم شود. همچنین، در تبیین عوامل موثر در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با هشت مولفه وراثت، ویژگی‌ها و سبک‌های تربیتی خانواده، عوامل فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای مجازی، معاشرت با همسالان، الگوها و مشوق‌ها و بازدارنده‌ها می‌توان گفت که با توجه به پیشینه‌ها تاثیرگذاری عوامل موثر مذکور بر تربیت اجتماعی دور از انتظار نیست. بنابراین، لازم است که برنامه‌ریزان کتب‌درسی در برنامه‌ریزی فعالیت‌های خود برای

همکاران (۱۴)، نوریخس و لاشدی و همکاران (۱۵) و یزدانی و همکاران (۱۶) همسو بود. در تبیین عوامل زمینه‌ساز در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با هشت مولفه رابطه عاطفی و محبت، خودشناسی، هوش معنوی، حب ذات، اعتماد به نفس، خودمهارگری، انگیزه پیشرفت و موقعیت جغرافیایی می‌توان گفت که عوامل زمینه‌ساز عواملی هستند که نسبت وجود یا عدم وجودشان زمینه را برای تربیت اجتماعی هموارتر یا ناهموارتر می‌سازد که چنین عواملی در تسهیل یا ممانعت از تربیت اجتماعی می‌تواند تاثیر زیادی داشته باشد و به همین دلیل ضروری است که متولیان و برنامه‌ریزان نظام آموزشی با تدابیر لازم زمینه‌های فوق‌الذکر را فراهم نمایند تا فرآیند تربیت اجتماعی با سهولت بیشتر فراهم شود. همچنین، در تبیین عوامل موثر در تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با هشت مولفه وراثت، ویژگی‌ها و سبک‌های تربیتی خانواده، عوامل فردی، مدرسه، رسانه‌ها و فضای مجازی، معاشرت با همسالان، الگوها و مشوق‌ها و بازدارنده‌ها شناسایی شد. با اینکه پژوهشی درباره عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی با تاکید بر اسناد بالادستی یافت نشد، اما یافته‌های این مطالعه با یافته‌های مطالعه‌ها و پژوهش‌های قبلی در این زمینه شامل یوسف‌زاده چوسری و شاه‌مرادی (۳)، جعفری هرندی و نجفی (۹)، دیدگاه و همکاران (۱۱)، بنائی و همکاران (۱۲)، شیخ‌سلفی و

مسائل فرهنگی و منطقه‌ای است، لذا پیشنهاد می‌شود که این پژوهش در بخش‌های مختلف کشور با فرهنگ متفاوت بررسی و اثرهای فرهنگی هر یک لحاظ گردد. به‌عنوان پیشنهاد دیگر می‌توان به انجام پژوهش درباره تربیت سیاسی، تربیت اقتصادی، تربیت فرهنگی و غیره متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان و دانشجویان اشاره کرد.

با توجه به یافته‌های این مطالعه و پژوهش پیشنهاد می‌شود که سرفصل‌های کتاب‌های دوره ابتدایی از منظر توجه به رویکرد تربیت اجتماعی با بهره‌گیری از الگوی پژوهش حاضر بازنگری شود. پیشنهاد دیگر اینکه معلمان دوره ابتدایی در آموزش خود از الگوی پژوهش حاضر در راستای بهبود و افزایش سطح تربیت اجتماعی دانش‌آموزان استفاده نمایند. به طراحی و تولید کنندگان محتوای کتاب‌های درسی پیشنهاد می‌شود که در تهیه و تولید محتوا برای دوره ابتدایی از الگوی پژوهش حاضر جهت بهبود تعامل‌های دانش‌آموزان بهره‌گیری کنند. به‌عنوان پیشنهاد دیگر می‌توان به استفاده مسئولان رسانه‌های اجتماعی به‌ویژه رادیو و تلویزیون از الگوی پژوهش حاضر در برنامه‌های خود جهت بهبود تربیت اجتماعی مخاطبان خود استفاده نمایند.

4. Saleem F, Legette KB, Byrd CM. (2022). Examining school ethnic-racial socialization in the link between race-related stress and academic well-being among African American and Latin adolescents. *Journal of School Psychology*; 91: 97-111. doi: 10.1016/j.jsp.2022.01.001
5. Lu L, Wong IA, Zhang Y. (2021). Second language acquisition and socialization in international trips. *Journal of Hospitality and Tourism Management*; 47: 1-11. doi: 10.1016/j.jhtm.2021.02.007
6. Ramezani F, Heidari M. (2012). Methods for child social education based on Quran and Nahjulbalaghah. *Research in Curriculum Planning*; 9(2): 1-19.
7. Jafari Harandi R, Najafi H. (2019). Social and Political Education Presented in High School Textbooks. *Journal of Curriculum Studies*; 14(52): 159-184. doi: 10.1001.1.17354986.1398.14.52.6.7
8. Duta N, Fores A, Novella AM. (2015). Challenges of social education of Catalonia to Romania. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*; 180: 1086-1093. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.02.213
9. Jafari Harandi R, Najafi H. (2019). Social and Political Education Presented in

مدرسه و اولیای دانش‌آموزان این عوامل را مد نظر قرار دهند که در درجه اول به این موارد توجه شود و در درجه دوم از تاثیرهای مثبت این موارد بهره‌مند و نسبت به حذف یا کاهش تاثیرهای منفی آنها حداکثر تلاش را مبذول نمایند.

در هر پژوهش موانع و محدودیت‌هایی وجود دارد که پژوهشگر باید با استفاده از روش‌ها و تدابیر مناسب طرح پژوهش خود را طوری تدوین نماید که با وجود محدودیت‌ها بتواند به اهداف پژوهش نائل آید. با این وجود هنوز برخی محدودیت‌ها وجود دارند که بر نتایج پژوهش تاثیر می‌گذارند. برای مثال انتخاب روش نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب مشارکت‌کنندگان نخستین محدودیت این پژوهش بود. محدودیت دیگر تمرکز بر اسناد محدود (سه سند) برای استخراج عوامل زمینه‌ساز و موثر در الگوی تربیت اجتماعی بود. به‌عنوان دیگر محدودیت پژوهش حاضر می‌توان به پیشینه نظری و پژوهشی اندک درباره عنوان این مطالعه بود. بنابراین، انجام پژوهش‌های بیشتر درباره عوامل تربیت اجتماعی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره‌های تحصیلی متفاوت و حتی دانشجویان پیشنهاد می‌شود. پیشنهاد دیگر استفاده از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی برای انتخاب مشارکت‌کنندگان جهت کاهش خطای نمونه‌گیری است. با توجه به اینکه تربیت اجتماعی متأثر از

تشکر و قدردانی

در پایان، از اساتید راهنما و مشاور پژوهش حاضر و شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

References

1. Jowkar E, Molaei SN, Anarinejad A, Jowkar A. (2017). The examination of education system's effectiveness's measure in political and social's civility on students. *Quarterly Journal of Education Study*; 3(9): 9-27.
2. Naderi E, Ebrahimi A. (2012). Investigating the relationship between social studies curriculum and social education of first grade high school students in the cities of Tehran province. *Journal of Social Research*; 4(16): 19-36.
3. Yousefzadeh Chosari M, Shahmoradi M. (2020). Developing a political education curriculum model based on the social-political education dimension of fundamental transformation document of education for Iranian Junior high school students. *Journal of Applied Issues in Islamic Education*; 5(1): 173-206. doi: 10.29252/qaie.5.1.173

- and Virtual Learning; 6(2): 95-117. doi: 10.30473/etl.2018.5143
17. Mohammadi S, Barati F, Hosseini SH. (2022). Analyzing the role of Waqf as an Islamic teaching on education and social health. *Islamic Life Style*; 6(1): 219-227.
18. Moradi S, Ansarian F, Gholtash A, Molaie A, Sousahabi P. (2023). Identifying the dimensions and components of professional training of Farhangian University students based on the epistemological foundations of education: A qualitative research. *Islamic Life Style*; 6(4): 118-127.
- High School Textbooks. *Journal of Curriculum Studies*; 14(52): 159-184. dor: 20.1001.1.17354986.1398.14.52.6.7
10. Mohammadi A, Bagheri Noaparast Kh, Zibakalam F. (2014). Principles and methods of social education on Habermas's communicative action theory. *Foundations of Education*; 4(2): 5-28. doi: 10.22067/fe.v4i2.30243
11. Didgah Z, Shariati SS, Beheshti S, Imani Naiini M. (2018). Explaining in role of responsibility in social education of adolescent according to Tafsire Al-Mizan. *Culture Counseling*; 9(34): 27-56. doi: 10.22054/qccpc.2018.29013.1734
12. Banaei M, Zamani F, Rasouli SE. (2021). Identifying the effect of dimensions of social education based on philosophical principles from the perspective of Quran and Atrat on the prevention of social harms of students. *Islamic Life Style*; 2021(Special Issues): 36-45.
13. Rezaie S, Abdolrahimi M, Barati Z. (2020). The effect of social education on lifestyle according to Islamic teachings (Case study: Sixth grade students in district 9 of Tehran Education). *Insight & Islamic Education*; 17(53): 81-100. doi: 10.22034/init.2020.94760
14. Sheikhsofla L, Rafie HR, Rezaei S. (2021). Designing a social training model from the Holy Qur'an for preventing students' delinquency. *Scientific Journal of Research in Islamic Educational Issues*, 29(51): 65-93. dor: 20.1001.1.22516972.1400.29.51.4.6
15. Noorbakhsh Velashedi E, Mashinchi A, Ranjbar M. (2021). Designing a model of social education from the perspective of Quran and Sunnah based on data theory. *Islamic Studies in Health*; 4(4): 75-88.
16. Yazdani F, Abbasi E, Hasani M, Aliasgari M. (2018). Designing and validating the curriculum of social education lesson of the first level of high school, based on the high level documents. *Quarterly Journal of Research in School*